

COPYRIGHTS

© 2020 by the authors. Licensee National Studies Journal . This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Explaining the Effect of Perceived Social Justice on the Commitment of Young People in Tabriz and Bukan to National Identity

Maria Pashaei*

E-mail: pashayi.marya@gmail.com

Mahmoud Elmi**

E-mail: elmim@iaut.ac.ir

Davood Ebrahimpour***

E-mail: da.ebrahimpour@gmail.com

Received : 2021-04-07

Revised: 2022-03-12

Accepted: 2022-03-15

Doi: 10.22034/rjnsq.2022.293492.1300

20.1001.1.1735059.1401.23.89.2.1

Abstract:

National identity is one of the fundamental components of the formation and survival of national society. The main purpose of this study was to determine the relationship between the adherence of youth in the cities of Tabriz and Buchan to national identity and social justice. The research method was survey and the data collection tool was a standard Finnish questionnaire and a researcher-made questionnaire. The statistical population was the youth of Tabriz and Buchan, the method of systematic random sampling and the sample size were determined in two groups of 771 people. According to the findings, there was a significant positive relationship between perceived social justice and adherence to national identity among youth in Tabriz and Buchan. The level of adherence to national identity and the level of perceived social justice among the youth in Buchan was significantly higher than the youth in Tabriz.

Keywords: National Identity, Perceived Social Justice, Turkish and Kurdish Youths.

* Ph.D. Student in Sociology, Department of Sociology, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran (Corresponding Author).

** Assistant Professor, Department of Sociology, Tabriz branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

*** Assistant Professor, Department of Sociology, Tabriz branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

تبیین رابطه اثرگذاری عدالت اجتماعی ادراک‌شده بر میزان پایبندی جوانان شهرهای تبریز و بوکان به هویت ملی

نوع مقاله: پژوهشی

ماریا پاشایی*

E-mail: pashayi.marya@gmail.com

محمود علمی**

E-mail: elmim@iaut.ac.ir

داود ابراهیم‌پور***

E-mail: da.ebrahimpoor@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۴/۱۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۲/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۴

چکیده

هویت ملی یکی از مؤلفه‌های بنیادی شکل‌گیری و بقا و انسجام جامعه ملی است. هدف اصلی تحقیق، تعیین رابطه بین پایبندی جوانان شهرهای تبریز و بوکان به هویت ملی با عدالت اجتماعی ادراک‌شده است. روش تحقیق پیمایش و ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه استاندارد فینی و پرسشنامه محقق ساخته است. جامعه آماری جوانان شهر تبریز و بوکان است که در شهرهای تبریز و بوکان ساکن بودند. جامعه آماری در شهر تبریز شامل کل جمعیت زن و مرد در بازه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال بر اساس سرشماری عمومی سال ۹۵ به تعداد ۶۵۷۶۶۸ نفر بود. حجم نمونه در جامعه آماری شهر تبریز با استفاده از فرمول کوکران معادل ۳۸۴ نفر به دست آمد. جامعه آماری در شهر بوکان شامل کل جمعیت زن و مرد در بازه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال بر اساس سرشماری عمومی سال ۹۵ به تعداد ۶۸۳۷۷ نفر و حجم نمونه ۳۸۱ نفر بود. حجم نمونه در دو گروه جامعه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۷۷۱ نفر تعیین شده بود. بر اساس یافته‌های به دست آمده، بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده و پایبندی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود داشت. میزان پایبندی به هویت ملی و میزان عدالت اجتماعی ادراک‌شده در بین جوانان شهر بوکان به‌طور معنی‌داری بیشتر از جوانان شهر تبریز بود.

کلیدواژه‌ها: هویت ملی، عدالت اجتماعی ادراک‌شده، جوانان شهرهای تبریز و بوکان.

* دانشجوی دکتری تخصصی جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران (نویسنده مسئول).

** استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

*** استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

مقدمه و طرح مسئله

مفهوم هویت ملی به طور ریشه‌ای از علوم اجتماعی به ویژه جامعه‌شناسی منشعب شده است. پژوهشگران ایده اجتماعی هویت را برای اشاره به تعریف «خود بر اساس با دیگران» بکار می‌برند (اسپیبرگر، ۲۰۰۵: ۷۱). اسمیت هویت ملی را مفهوم چندبعدی می‌داند که دارای پنج ویژگی بنیادی است: سرزمین و قلمروی تاریخی، خاطرات و اسطوره‌های مشترک، وظایف و حقوق مشترک، اقتصاد مشترک برای تمامی اعضا (گوپربناو، ۲۰۰۴: ۱۵۰). هویت ملی ارتباط مستقیم و نزدیکی با موضوع وحدت ملی دارد. موقعیت جغرافیایی استقرار اقوام در یک کشور به لحاظ شاخص‌هایی نظیر قرار گرفتن در مناطق مرزی و استراتژیک و به ویژه در مرزهایی که سابقه‌ی تنش‌ها و جنگ‌هایی را داشته بوده است؛ وجود درصد بالایی از جمعیت، وجود منابع طبیعی و بهره‌وری آن‌ها از یک سو و فرایند جهانی شدن و تحولات سیاسی در جوامع پیرامونی و تهدیدات سیاسی و اقتصادی و به ویژه تهدیدات فرهنگی دولت‌های ذی قدرت فرا منطقه‌ای و همچنین تسریع دسترسی به اطلاعات و تقویت بنیان‌های ارتباطاتی که بسترهای جریان جهانی شدن را تسهیل می‌نماید، سبب می‌شود که هویت ملی و نقش انسجام بخش آن تحت تأثیر این عوامل قرار گیرد. لذا پژوهش‌ها پیرامون هویت ملی و مؤلفه‌های آن از زوایای مختلف در بین نسل جدید بسیار حائز اهمیت است.

نزدیک به دو دهه است که موضوع هویت ملی در بین محققین رشته‌های مختلف مورد توجه قرار گرفته است و هر یک از یک منظر یا رویکردی وضعیت هویت را شناسایی نموده‌اند. از جمله می‌توان به پرتوی (۱۳۷۹) «بررسی مؤلفه‌های پایه‌گذار هویت ملی در ایران»، تقی زاده ملایوسفی (۱۳۸۵) «مطالعه تأثیر عوامل بیرونی بر بازسازی هویت ملی». قنبری برزیان (۱۳۹۰)، «قدرت هویت ملی در میان ایرانیان»، سلیمانی بیگدلی (۱۳۹۴) «فرهنگ پذیری و سازگاری در میان جوانان کرد»، رحیمی کیا (۱۳۹۸) «سنجش هویت جمعی ایرانیان با رویکرد مطالعه نسبت مصرف رسانه‌ای و هویت مدرن»، علیزاده اقدم (۱۳۸۹) «نقش آموزش در ارتقاء شاخص‌های هویت ملی» اشاره نمود.

اگر یک ملت از هویت محکم و منسجمی برخوردار باشد به همان میزان سبب تحکیم پایه‌های همبستگی و وفاق اجتماعی خواهد بود. در راستای هویت ملی و مؤلفه‌ها و عوامل تأثیرگذار بر آن، مسئله هویت و حفظ عناصر تاریخی و فرهنگی آن، بخصوص

در بین آذری‌ها و کردها همچنان به چشم می‌خورد. شهرهای تبریز و بوکان با قدمت زیاد به‌عنوان شهرهای استراتژیک، محل سکونت اقوام، طوایف و مذاهب مختلف هستند و علاوه بر افراد بومی، تعداد زیادی از مهاجران نیز در این دو شهر زندگی می‌کنند. آذری‌ها در چهار استان اردبیل، آذربایجان شرقی و غربی و زنجان را شامل می‌شوند. کردها از مهم‌ترین قومیت‌های ایرانی آریایی‌نژاد هستند که در کنار سایر اقوام ملت ایران را تشکیل داده و سهم مهمی در تاریخ ایران زمین داشته‌اند (یاسمی، ۱۳۶۴: ۲۰). سرزمین ماد بزرگ که امروز کردستان و آذربایجان نامیده می‌شود نقش زیادی در امپراتوری بزرگ ایران داشته است. کردها در غرب کشور در استان‌های کردستان، جنوب آذربایجان غربی و بخش‌هایی از استان‌های کرمانشاه ایلام و خراسان شمالی مستقر هستند.

از عدالت اجتماعی ادراک‌شده در این دو شهر تبریز و بوکان آمار دقیقی در دست نیست و تاکنون پژوهش دقیقی با این عنوان انجام نشده است، لذا با توجه به نحوه توزیع امکانات، نوعی احساس محرومیت و حساسیت به عدالت اجتماعی در میان مردم شکل گرفته است. با توجه به این احتمالات که توزیع امکانات مناسب نیست و عدم توازن وجود دارد و از طرف دیگر چون کمال مطلوب هر حکومت ملی برخوردار از یک ملت یکپارچه است که در میان اعضای آن تفاوت‌های زبانی و مذهبی باعث احساس بی‌عدالتی نگردد و همگان به یک هویت فراگیر ملی تعلق خاطر داشته و به آن وفادار باشند؛ لذا بررسی میزان احساس عدالت اجتماعی و ارتباط میزان پایبندی به هویت ملی آن در این دو شهر موضوعی است که به لحاظ علمی قابل بررسی است. عدالت اجتماعی از زمره‌ی مباحث و موضوعات محوری در مشارکت افراد در سیاست‌های خرد و کلان هر جامعه‌ای محسوب می‌شود. بی‌توجهی به تصورات افراد هر جامعه‌ای نسبت به عدالت اجتماعی می‌تواند تبدیل به معضلات جدی سیاسی و اجتماعی شود. این امر برای مدیریت جامعه و ایجاد سازگاری و انسجام در جامعه پرهزینه خواهد بود (یعقوبی، ۱۳۸۰: ۱۵).

عدالت اجتماعی ادراک‌شده در نظر شهروندان دو شهر تبریز و بوکان با توجه به اهمیت ملی و منطقه‌ای این دو شهر و همچنین نیاز طبیعی عدالت‌طلبی و عدالت‌جویی انسان و از سوی دیگر برای رعایت ملاحظات سیاسی اجتماعی در لزوم ایجاد انسجام اجتماعی، توجه زیادی را به مسئله عدالت اجتماعی ادراک‌شده به خود مبذول می‌دارد.

تحقق عدالت اجتماعی از یک سو با چگونگی سیاست گذاری های سازمان ها و نهادهای دولتی مرتبط است و از سوی دیگر با میزان پابندی به هویت ملی ارتباط دارد.

اهداف پژوهش

تعیین تفاوت در میزان پابندی جوانان شهرهای تبریز و بوکان نسبت به هویت ملی متأثر از عدالت اجتماعی ادراک شده.

سؤالات پژوهش

- ۱- میزان پابندی به هویت ملی در بین جوانان دو شهر تبریز و بوکان در چه وضعیتی قرار دارد؟
- ۲- آیا اثرگذاری عدالت اجتماعی ادراک شده بر میزان پابندی به هویت ملی در بین جوانان دو شهر تبریز و بوکان تفاوت دارد و این تفاوت معنی دار است؟
- ۳- آیا میان میزان پابندی به مؤلفه های هویت ملی و عدالت اجتماعی ادراک شده در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان تفاوت معنی داری وجود دارد؟

پیشینه تحقیق

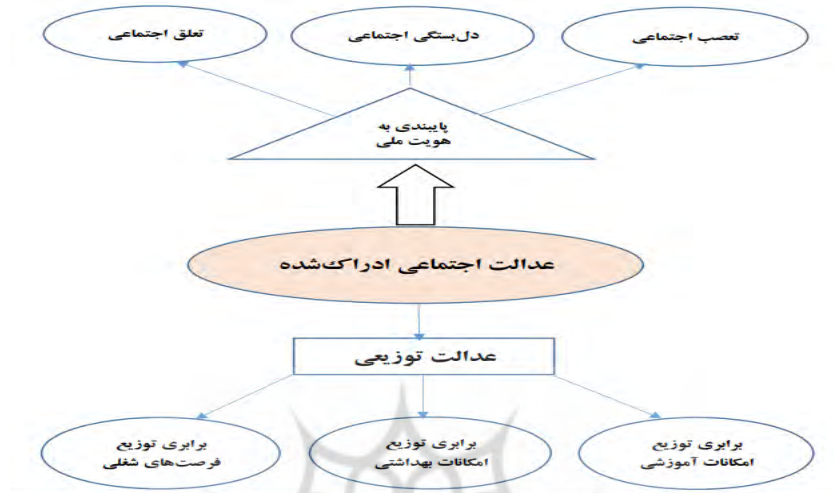
جعفرزاده و پورحیدری (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «رابطه هویت ملی و هویت قومی در ایران» به این نتایج رسیدند که هویت قومی می تواند در عرض هویت ملی قرار بگیرد و ضرورتاً در تقابل با آن نیست. همچنین ارتباط مثبت بین هویت قومی و هویت ملی نشان داده شد. ناستی زایی، ناصر و پرکی، اسما (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی هویت ملی و مدرن دانش آموزان شهر سراوان» به این نتایج رسیدند که هویت ملی و هویت مدرن دانش آموزان در سطح بالاتر از متوسط قرار داشت. رضا ریفر (۱۳۷۷) در پژوهش خود با عنوان «بررسی مفهوم هویت جمعی و جایگاه هویت ملی در شهر مشهد» این نتایج را به دست آورد که بین هویت ملی و عدالت توزیعی رابطه هست. نتیجه دیگر این تحقیق این بود که میزان پابندی عملی به هویت جمعی کمتر از میزان هویت جمعی است. یعقوبی (۱۳۸۸) در پژوهش خود با عنوان «درک ایرانیان از عدالت» یافته هایی به دست آورده مبنی بر آنکه میزان احساس عدالت در تهران به طور

معناداری از شهر قم کمتر است. در خصوص معیارهای عدالت ۳/۲۸ درصد معتقدند به کسانی که زحمت بیشتری دارند باید امکانات بیشتری داده شود. ۶۰/۲۰ درصد به شایسته‌سالاری معتقدند و عنوان داشتند باید به افراد شایسته امکانات و امتیازات بیشتری داد؛ اما ۵۱ درصد از پاسخگویان معیار عدالت را برابری دانسته و می‌گویند همه امکانات و منابع کشور باید به‌طور مساوی بین همه ایرانیان تقسیم شود.

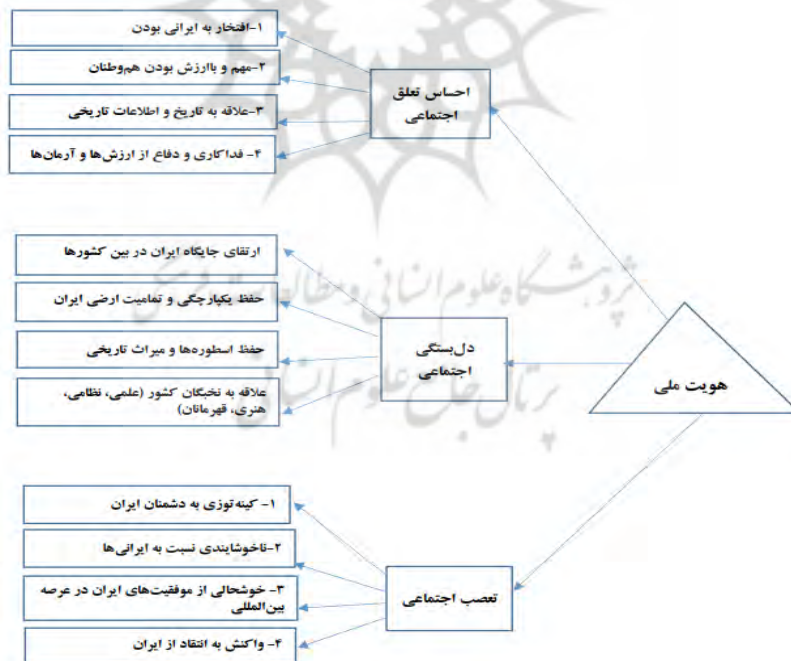
نوایی (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان «احساس عدالت و عوامل اجتماعی» مرتبط با آن انجام داده که یافته‌های این تحقیق نشان داد که میانگین احساس عدالت در میان پاسخگویان بیشتر از حد متوسط شاخص است. بین احساس عدالت و پایگاه اجتماعی اقتصادی افراد، احساس محرومیت نسبی و میزان احساس عدالت و بین جهت‌گیری ارزشی افراد و میزان احساس عدالت رابطه وجود دارد. فرمن (۲۰۱۶) در پژوهشی نشان داد که احساس برخورداری از منابع اطلاعاتی و دانش همگانی، احساس برخورداری از خدمات اجتماعی به‌صورت عادلانه، احساس پذیرش اجتماعی، احساس برخورداری از حمایت دولت در مواقع بحران و یا خشک‌سالی و سیاست‌ها و برنامه‌های ساماندهی جوامع روستایی از متغیرهای تأثیرگذار در بهبود احساس عدالت اجتماعی در مناطق روستایی محسوب می‌شود.

احمدلو (۱۳۸۱) در تحقیقی با عنوان «بررسی رابطه میزان هویت ملی و قومی در بین جوانان تبریز» به این نتیجه دست‌یافت که هویت ملی و قومی با هم ارتباط دارند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که جوانان تبریز در عین گرایش به هویت ملی نسبت به هویت قومی نیز گرایشی قوی دارند و بین این دو رابطه مثبتی برقرار است. فینی (۱۹۸۹) در پژوهشی با عنوان «رشد هویت قومی در بین اقلیت‌های قومی دانش‌آموزی در شهر لس‌آنجلس» مطالعه‌ای انجام داد و در این مطالعه نحوه تعامل این دو هویت را مورد توجه قرار داد. یافته‌های او نشان از اهمیت مطالعات هویت قومی در دنیا داشت. اهمیت موضوع انسجام ملی با توجه به تنوع قومی و فرهنگی در درون کشورها موجب شکل‌گیری انواع سیاست‌های انسجام‌بخش در کشورهای مختلف دنیا گردیده است. فایلا و دیگران (۲۰۱۷) در پژوهش خویش به بررسی عوامل پیش‌بینی‌کننده هویت قومی و هویت اجتماعی از طریق مطالعه ارتباط بین هویت قومی و هویت اجتماعی آمریکاهای فیلیپینی تبار و در رابطه با ادراک آن‌ها از میزان احساس عدالت اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که احساس عدالت اجتماعی باعث بالا رفتن گرایش و پایبندی به هویت اجتماعی می‌شود.

مدل مفهومی تحقیق

مدل تحلیلی تحقیق

چارچوب نظری

چارچوب نظری تحقیق، برگرفته از نظریات جان ترنر، هنری تاجفیل و نظریات تعصب توماس آلپورت بوده است. برای تبیین عدالت اجتماعی ادراک‌شده از نظریات جان رالز و رابرت استفاد شده است. ترنر در نظریه هویت اجتماعی خود، هویت اجتماعی را چنین تعریف می‌کند: هویت اجتماعی در واقع دو نظریه مرتبط باهم ولی متفاوت را شامل می‌شود؛ نظریه هویت اجتماعی و نظریه خود مقوله‌بندی. کانون نظریه هویت اجتماعی ارتباطات بین گروهی و مخصوصاً سوگیری درون گروه و کشمکش اجتماعی است. در صورتی که نظریه خود مقوله‌بندی در گروه روان‌شناختی و فرایندهای مرتبط با پیوستگی و تعاون و تأثیرپذیری اجتماعی بنیاد گرفته است (ترنر و هسلام، ۲۰۰۱: ۲۰)؛ بنابراین با تعلق افراد به گروه‌های متفاوت است که آن‌ها با یک هویت اجتماعی به معرفی وضعیت به خصوصیاتشان در جامعه دست می‌یابند؛ اما تعلق به گروه معین فقط در صورتی به مشارکت در یک هویت اجتماعی مثبت می‌انجامد که مشخصاً آن گروه بتواند به‌طور جانبدارانه با دیگر گروه‌ها مقایسه شود؛ در این مقایسه افراد به داوری به نفع گروه خود گرایش دارند (ابوالحسنی، ۱۳۸۶: ۴۰). به نظر هنری تاجفیل، هویت اجتماعی درکی از کیستی خود است که فرد در ارتباط با عضویت در گروه‌های اجتماعی گوناگون به دست می‌آورد (تاجفیل ۱۹۸۷: ۶۳).

فرضیه اصلی تئوری مقوله‌بندی این است که هویت اجتماعی در بسیاری موارد مانع جهت‌گیری فرد به‌طرف هویت شخصی می‌شود. افراد جامعه خودشان را در مقوله‌بندی اجتماعی برجسته‌ای کلیشه‌ای می‌کنند که این کار به یک هویت ادراکی افزوده بین خود و اعضای درون گروه و یک تمایز ادراکی افزوده بین اعضای درون گروه و برون گروه منجر می‌شود. هویت در این نظریه بر اساس احساس تعلق تعریف می‌شود به این معنی که فرد آن‌هایی را که به آن تعلق دارند به‌عنوان درون گروه و مقوله مثبت و آن‌هایی را که به آن‌ها متعلق نیستند تحت عنوان برون گروه می‌شناسد. زمینه‌های متفاوت اجتماعی ممکن است یک شخص را به فکر کردن، احساس کردن و عمل کردن بر مبنای رده خود شخصی، خانوادگی یا ملی‌اش برانگیزاند (ترنر، ۱۹۸۷: ۸۷).

هویت ملی نقش اساسی در انسجام‌بخشی به جامعه دارد و مانع از گروه‌گروه شدن و تکه‌تکه شدن آن جامعه می‌گردد. در اصل هویت ملی مانند چتری سایه‌ی خود را بر خرده‌فرهنگ‌ها می‌اندازد که موجب دستیابی به سازگاری ملی و وحدت ملی می‌شود

(طالبی، ۱۳۷۸: ۲۳۶). هویت‌های جمعی دارای دو عنصر احساس تعلق و تعهد عاطفی است (رزازی فر و افسر، ۱۳۷۸: ۱۰۴) و هویت ملی نیز ابعاد مختلفی دارد؛ بعد اجتماعی مرتبط است با نظام اجتماعی کلان و جوهره‌ی آن روابط دوستانه و عاطفی است که به هر میزان بعد اجتماعی هویت تقویت شود، شهروندان از انسجام بیشتری برخوردار می‌شوند (حاجیانی، ۱۳۸۰: ۵).

بعد تاریخی هویت ملی نوعی آگاهی مشترک از گذشته تاریخی و احساس دل‌بستگی به آن است که احساس سرنوشت‌پنداری عامل پیوند نسل‌هاست. تاریخ مجموعه‌ای از تعهدها و وظیفه‌هاست که ما نسبت به نیاکان خود داریم و وارث آن‌ها هستیم. بخشی از تعهدات ما در مقابل آن‌ها و بخشی هم در مقابل آیندگان است (میلر، ۱۳۸۳: ۲۹). تعلق خاطر افراد یک ملت به مبانی مشروعیت بخش و نظام سیاسی برآمده از آن را که به شکل حکومت تجلی پیدا می‌کند، بعد سیاسی هویت ملی قلمداد می‌کنند (شیخاوندی، ۱۴۷۸: ۲۸).

احساس تعلق بیانگر تعلق و رضایت خاطر فرد از گروه ملی خود، از احساسات و نگرش‌های مرتبط به عضویت در گروه و توجه و علاقه او به فرهنگ، تاریخ و آداب و رسوم گروه ملتش در این چهارچوب است (والک و کارو، ۲۰۰۱: ۶۱). رونالدو برتون هویت‌های جمعی مانند هویت ملی را مجموعه‌ای خاص از عوامل عینی، ذهنی، فرهنگی، اجتماعی، عقیدتی و نفسانی می‌داند که در یک گروه انسانی متجلی می‌شوند و آن را از گروه‌های دیگر متمایز می‌سازد (برتون، ۱۳۹۲: ۳۵). عدالت توزیعی اصل و معیاری است که بر توزیع مواهب و یا تکالیف اجتماعی حاکم است. در اینجا مسئله این است که توزیع مواهب و تکالیف اجتماعی چگونه باید باشد؟ در نظر رالز عدالت ارزشی، میان سایر ارزش‌های مؤثر در سامانه اجتماعی و روابط از آن‌ها نیست بلکه نخستین و برترین ارزش اجتماعی به شمار می‌رود. اعتبار و درستی ساختار اجتماعی به مطابقت و سازگاری آن با اصول عدالت بستگی دارد (راولز، ۱۹۱۷: ۳). برخی نهادهایی که شاکله ساختار اجتماعی را تشکیل می‌دهند عبارت‌اند از؛ قوانینی که حقوق اساسی و مزایا و امتیازات برابر یا نابرابر افراد جامعه را ترسیم می‌کنند.

نظام اقتصادی و قوانین حاکم بر تولید و توزیع اقتصادی، نظام سیاسی و نحوه توزیع قدرت سیاسی و میزان و نحوه نقش افراد در تصمیم‌گیری‌های کلان سیاسی، نظام آموزشی و نحوه و میزان دسترسی آحاد جامعه به آموزش و رشد علمی،

بهداشت و نظام مالیاتی، حقوق اجتماعی طبقات ضعیف، نیازمند قوانینی است که در تمام عرصه‌های پیشین نحوه برخورداری افراد و شیوه توزیع مواهب و مسئولیت‌ها و وظایف افراد و گروه‌ها را مشخص می‌کند. عدالت توزیعی خواهان آن است که دولت تضمین کند دارایی به‌گونه‌ای در کل جامعه توزیع شود که همه به نسبت مشخصی از امکانات مادی برخوردار شوند. بحث‌های جاری درباره عدالت توزیعی در این محور متمرکز است که توزیع چه مقدار از امکانات باید تضمین شود و برای توزیع امکانات به چه میزان از دخالت دولت نیاز است (فلای شاکر، ۱۳۹۷: ۲۴).

نظریه عدالت رالز بر مبنای برابری است. در نظریه رالز عدالت بر مبنای ترتیباتی است که به صورت داوطلبانه و به صورت قرارداد بین مردم ایجاد می‌شود. مثلاً قرار داد برای نوع حکومت، نوع اخلاق، نوع خانواده، نوع اقتصاد و غیره. منظور از قرارداد اجتماعی نوعی توافق‌های جمعی است که بعضاً در قانون اساسی و یا قوانین دیگر منعکس می‌شود. یا قراردادهای ضمنی است که در جایی مدون نشده است. این قرارداد اجتماعی باید قابل مذاکره مجدد و تصحیح مجدد باشد. رالز معتقد است که در هر قرارداد اجتماعی امکان دارد امتیاز افراد و گروه‌های خاصی در نحوه شکل‌گیری قرارداد اجتماعی، منعکس شود. هر نوع امتیاز خاص ویژه که در قرارداد اجتماعی منعکس شود، غیرمنصفانه است. لذا قرارداد اجتماعی که ژان ژاک روسو گفته است اگر بین مردم موجود باشد امتیازها و محرومیت‌هایی در آن وارد می‌شود (راولز، ۱۹۷۱، به نقل از نیلی، ۱۳۹۴: ۳۸).

به اعتقاد جان رالز، اگر بخواهیم عدالت بر مبنای انصاف را پایه‌گذاری کنیم، امتیازات موجود نباید نقشی پیدا کند. اصل برابری است و تقارن فردی هم‌معنی انصاف است؛ به این معنی که اگر جای فرد الف و ب را عوض کنیم، نتیجه قرارداد بین آن‌ها تغییری نکند در این صورت وضعیت فرد الف و ب متقارن است (راولز، ۱۹۷۱، به نقل از نیلی، ۱۳۹۴: ۴۲). بر اساس برابری رالز هیچ‌کس از هیچ امتیازی برخوردار نیست. وی در مورد توزیع ثروت و قدرت یک اصل را مطرح می‌کند توزیع اختیار و قدرت سیاسی و اجتماعی می‌تواند نابرابر باشد با این شرط که این قدرت‌های غیر برابر به مناصب مربوط باشد نه به آدم‌ها.

شرط دوم این است که همه بتوانند برای دستیابی به آن مناصب با هم رقابت کنند. راولز معتقد است که برابری منصفانه فرصت‌ها، مستلزم آن است که نه فقط باب مشاغل

دولتی و مناسبات اجتماعی، به روی همگان گشوده باشد، بلکه همگان باید از فرصت منصفانه دستیابی به آن‌ها برخوردار باشند. در تعریف وی فرصت منصفانه با فرض اینکه توزیعی از مواهب فطری وجود دارد، شرح داده شده است. راهنمای ما در مطالعه معنای مواهب اجتماعی و نیز در بررسی درونی حوزه‌های متفاوت عدالت، مسئله توزیع است. عدالت را به مفهوم درست برگرفته از ادراک افراد در جوامع بر اساس سنت تاریخ، فرهنگ، شرایط زمانی و مکانی خود جامعه است و موجب ادراک احتمال متفاوتی از معیار عدالت در میان مردمان خود می‌شود. البته انسان‌ها حقوقی برای حق حیات و آزادی دارند، اما این حقوق به خاطر اشتراک آن‌ها در انسان بودن نیست بلکه نتیجه برداشتهای مشترک از مواهب اجتماعی است در نتیجه عدالت یک برساخته بشری است و بعید است بتوان آن را فقط و تنها به یک شیوه ساخت (راولز، ۱۹۷۱، به نقل از نیلی، ۱۳۹۴: ۳۰).

جدول شماره ۱: ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

ضریب آلفای کرونباخ	متغیرهای تحقیق
۰/۸۰۵	عدالت اجتماعی ادراک شده
۰/۷۹۳	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی
۰/۶۶	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی
۰/۷۰۹	احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت
۰/۹۵۳	شاخص‌های هویت ملی
۰/۹۰۲	تعلق اجتماعی به هویت ملی
۰/۹۰۲	دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی
۰/۸۱۸	تعصب اجتماعی به هویت ملی

روش تحقیق

در این پژوهش از روش پیمایش استفاده شد. این بررسی از نظر هدف یک بررسی کاربردی و از نظر وسعت، یک تحقیق پهنا نگر است.

ابزار گردآوری اطلاعات

در این پژوهش از پرسش‌نامه استاندارد فینی که برای اندازه‌گیری هویت است و همچنین مفاهیم مربوط به هویت ملی از سازه‌های هویت اجتماعی در تئوری‌های جان ترنر و هنری تاجفل و نظریه تعصب توماس آلپورت استفاده گردید. این مفاهیم در سه

بعد عمده؛ تعلق اجتماعی، دل‌بستگی اجتماعی و تعصب اجتماعی با مؤلفه‌ها و گویه‌های تعیین شده دسته‌بندی گردید. مفاهیم و مؤلفه‌های مربوط به عدالت اجتماعی ادراک‌شده با تأکید بر بخش عدالت توزیعی از سازه‌های تخصصی تئوری عدالت اجتماعی رالز در سه بعد عمده؛ احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و تقسیم به مؤلفه‌ها و گویه‌های اختصاصی است، اخذ گردید.

جامعه آماری و شیوه نمونه‌گیری

جامعه آماری در این پژوهش جوانان شهر تبریز و بوکان بود که در شهرهای تبریز و بوکان ساکن بودند. جامعه آماری در شهر تبریز شامل کل جمعیت زن و مرد در بازه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال بر اساس سرشماری عمومی سال ۹۵ به تعداد ۶۵۷۶۶۸ نفر بود. حجم نمونه در جامعه آماری شهر تبریز با استفاده از فرمول کوکران معادل ۳۸۴ نفر به دست آمد. جامعه آماری در شهر بوکان شامل کل جمعیت زن و مرد در بازه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال بر اساس سرشماری عمومی سال ۹۵ به تعداد ۶۸۳۷۷ نفر و حجم نمونه ۳۸۱ نفر بود. حجم نمونه در دو گروه جامعه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۷۷۱ نفر تعیین شده بود.

روش نمونه‌گیری، ترکیبی از نمونه‌گیری تصادفی و سیستماتیک بود که جامعه موردنظر را به دو طبقه جوانان دختر و پسر تقسیم و به نسبت حجم نمونه از هر کدام در این جامعه، نمونه انتخاب گردید. اعتبار ابزار، از طریق اعتبار صوری مورد ارزیابی قرار گرفت. برای تأمین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد.

یافته‌های توصیفی

از کل نمونه موردبررسی، ۵۰/۳ درصد زن و ۴۹/۷ درصد مرد ۴۸/۷ درصد کرد و ۵۱/۳ درصد ترک بودند. میانگین میزان شاخص‌های هویت ملی برابر ۳/۷۱، کمترین مقدار برابر ۲/۰۸ و بیشترین مقدار برابر ۵ بود. میانگین میزان تعلق اجتماعی به هویت ملی برابر ۳/۹۷، کمترین مقدار برابر ۲ و بیشترین مقدار برابر ۵ بود. میانگین میزان دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی برابر ۳/۹۷، کمترین مقدار برابر ۲ و بیشترین مقدار برابر ۵، میانگین میزان تعصب اجتماعی به هویت ملی برابر ۳/۸۱، کمترین مقدار برابر ۲ و بیشترین مقدار برابر ۵ بود.

جدول شماره ۲: آماره‌های توصیفی شاخص‌های هویت ملی

تعداد	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	مینیمم	ماکزیمم	
۷۷۸	۳/۷۱	۰/۷۱	-۰/۲۹	-۰/۶۵	۲/۰۸	۵/۰۰	شاخص‌های هویت ملی
۷۷۸	۳/۹۷	۰/۸۵	-۰/۸۶	-۰/۳۱	۲/۰۰	۵/۰۰	تعلق اجتماعی به هویت ملی
۷۷۸	۳/۹۷	۰/۷۷	-۰/۷۸	-۰/۱۵	۲/۰۰	۵/۰۰	دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی
۷۷۸	۳/۸۱	۰/۷۲	-۰/۶۲	-۰/۱۰	۲/۰۰	۵/۰۰	تعصب اجتماعی به هویت ملی

میانگین میزان عدالت اجتماعی ادراک‌شده برابر $3/63$ ، کمترین مقدار برابر $1/36$ و بیشترین مقدار برابر 5 ، میانگین میزان احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی برابر $3/50$ ، کمترین مقدار برابر $1/0$ و بیشترین مقدار برابر 5 بود. میانگین میزان احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی برابر $3/72$ ، کمترین مقدار برابر $1/75$ و بیشترین مقدار برابر 5 ، میانگین میزان احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت برابر $3/71$ ، کمترین مقدار برابر $1/40$ و بیشترین مقدار برابر 5 بود.

جدول شماره ۳: آماره‌های توصیفی عدالت اجتماعی ادراک‌شده

تعداد	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	مینیمم	ماکزیمم	
۷۷۸	۳/۶۳	۰/۷۶	-۰/۳۴	-۰/۵۴	۱/۳۶	۵/۰۰	عدالت اجتماعی ادراک‌شده
۷۷۸	۳/۵۰	۱/۰۵	-۰/۴۸	-۰/۷۸	۱/۰۰	۵/۰۰	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی
۷۷۸	۳/۷۲	۰/۷۹	-۰/۳۵	-۰/۵۱	۱/۷۵	۵/۰۰	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی
۷۷۸	۳/۷۱	۰/۸۱	-۰/۴۷	-۰/۳۵	۱/۴۰	۵/۰۰	احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت

یافته‌های استنباطی

برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شده است. نتایج آزمون نشان داد که داده‌های به‌دست‌آمده توزیع نرمالی دارد و می‌توان از آزمون‌های پارامتری استفاده کرد.

فرضیه ۱: بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده با میزان پایبندی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد.

مقدار ضریب همبستگی پیرسون برابر $0/233$ و سطح معنی‌داری آزمون $0/001$ است. بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده با میزان پایبندی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. همچنین، بین میزان مؤلفه‌های احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت با میزان پایبندی به هویت ملی در بین جوانان ترک و کرد شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد ($p < 0/05$).

جدول شماره ۴: آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده و هویت ملی

احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی	عدالت اجتماعی ادراک‌شده		
0/164	0/234	0/196	0/233	ضریب همبستگی	شاخص‌های هویت ملی
0/001	0/001	0/001	0/001	سطح معنی‌داری	
778	778	778	778	تعداد	

فرضیه ۲: بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده با میزان تعلق اجتماعی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد. ضریب همبستگی پیرسون برابر $0/233$ و سطح معنی‌داری آزمون $0/001$ است. بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده با میزان پایبندی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. نیز بین میزان مؤلفه‌های احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت با میزان تعلق اجتماعی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد ($p < 0/05$) وجود ضریب همبستگی بالا و ضریب اطمینان ۹۹ درصد بیانگر اثرگذاری متغیر عدالت اجتماعی ادراک‌شده بر میزان تعلق اجتماعی و پایبندی به هویت ملی است.

جدول شماره ۵: آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین عدالت اجتماعی ادراک شده و تعلق اجتماعی به هویت ملی

احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی	عدالت اجتماعی ادراک شده	ضریب همبستگی	تعلق اجتماعی به هویت ملی
۰/۳۴۱	۰/۲۶۱	۰/۲۱۹	۰/۳۲۴	سطح معنی‌داری	
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	تعداد	
۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸		

فرضیه ۳: بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد. ضریب همبستگی پیرسون برابر ۰/۲۴۹ و سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۱ است. بین عدالت اجتماعی ادراک شده با میزان دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین میزان مؤلفه‌های احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت با میزان دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد ($p < ۰/۰۵$).

جدول شماره ۶: آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین عدالت اجتماعی ادراک شده و دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی

احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی	عدالت اجتماعی ادراک شده	ضریب همبستگی	دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی
۰/۱۵۷	۰/۲۵۳	۰/۲۳۲	۰/۲۴۹	سطح معنی‌داری	
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	تعداد	
۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸		

فرضیه ۴: بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده با میزان تعصب اجتماعی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه وجود دارد. ضریب همبستگی پیرسون برابر ۰/۲۲۶ و سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۱ است. بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده با میزان تعصب اجتماعی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. نیز بین میزان مؤلفه‌های احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی، احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی و احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت با میزان تعصب اجتماعی به هویت ملی در بین جوانان شهرهای تبریز و بوکان رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد ($p < ۰/۰۵$). وجود ضریب همبستگی بالا و ضریب اطمینان ۹۹ درصد بیانگر اثرگذاری متغیر عدالت اجتماعی ادراک‌شده بر میزان تعصب اجتماعی و پایبندی به هویت ملی است.

جدول شماره ۷: آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده و تعصب اجتماعی به هویت ملی

احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی	عدالت اجتماعی ادراک‌شده		
۰/۱۷۹	۰/۲۱۴	۰/۱۹۱	۰/۲۲۶	ضریب همبستگی	تعصب اجتماعی به هویت ملی
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	سطح معنی‌داری	
۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸	۷۷۸	تعداد	

فرضیه ۵: بین میزان پایبندی به هویت ملی جوانان در شهرهای تبریز و بوکان تفاوت وجود دارد. میانگین میزان گرایش به هویت ملی در بین جوانان f,hk برابر ۳/۸۳ و در بین جوانان jfvdc برابر ۳/۵۹ و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۱ است. میزان پایبندی به هویت ملی در بین جوانان شهر بوکان به‌طور معنی‌داری بیشتر از جوانان شهر تبریز است. همچنین میزان مؤلفه‌های تعلق اجتماعی به هویت ملی، دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی و تعصب اجتماعی به هویت ملی در بین جوانان شهر بوکان به‌طور معنی‌داری بیشتر از جوانان شهر تبریز است ($p < ۰/۰۵$).

جدول ۸: نتایج آزمون t مستقل میزان شاخص‌های هویت ملی برحسب شهرها

متغیر وابسته	شهر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آزمون لوین		آزمون t		
					آماره F	سطح معنی‌داری	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
شاخص‌های هویت ملی	بوکان	۳۷۹	۳/۸۳	۰/۶۶	۸/۰۹۸	۰/۰۰۵	۴/۸۳۴	۷۷۴/۰۴۱	۰/۰۰۱
	تبریز	۳۹۹	۳/۵۹	۰/۷۳					
تعلق اجتماعی به هویت ملی	بوکان	۳۷۹	۴/۱۰	۰/۷۹	۱۷/۴۸۹	۰/۰۰۱	۴/۱۷۷	۷۷۲/۳۶۹	۰/۰۰۱
	تبریز	۳۹۹	۳/۸۵	۰/۸۹					
دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی	بوکان	۳۷۹	۴/۰۵	۰/۷۵	۲/۰۶	۰/۱۵۲	۲/۸۸	۷۷۶	۰/۰۰۴
	تبریز	۳۹۹	۳/۸۹	۰/۷۸					
تعصب اجتماعی به هویت ملی	بوکان	۳۷۹	۳/۹۰	۰/۶۶	۱۴/۲۵۱	۰/۰۰۱	۳/۲۵	۷۶۸/۷۱۸	۰/۰۰۱
	تبریز	۳۹۹	۳/۷۳	۰/۷۷					

فرضیه ۶: بین میزان عدالت اجتماعی ادراک‌شده جوانان در شهرهای تبریز و بوکان تفاوت وجود دارد. میانگین میزان عدالت اجتماعی ادراک‌شده در بین جوانان برابر ۳/۷۱ و در بین جوانان تبریز برابر ۳/۵۵ و سطح معنی‌داری برابر ۰/۰۰۴ است. میزان عدالت اجتماعی ادراک‌شده در بین جوانان شهر بوکان به‌طور معنی‌داری بیشتر از جوانان شهر تبریز است. میزان مؤلفه‌های احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی و احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی در بین جوانان شهر بوکان به‌طور معنی‌داری بیشتر از جوانان شهر تبریز است ($p < ۰/۰۵$). ولی میزان مؤلفه احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت در بین جوانان شهر تبریز به‌طور معنی‌داری بیشتر از جوانان شهر بوکان است ($p < ۰/۰۵$).

جدول ۹: نتایج آزمون t مستقل میزان عدالت اجتماعی ادراک‌شده برحسب شهرها

متغیر وابسته	شهر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آزمون لوین		آزمون t		
					آماره F	سطح معنی‌داری	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
عدالت اجتماعی ادراک‌شده	بوکان	۳۷۹	۳/۷۱	۰/۷۲	۳/۶۸۳	۰/۰۵۵	۲/۹۰۸	۷۷۶	۰/۰۰۴
	تبریز	۳۹۹	۳/۵۵	۰/۷۹					

۰/۰۰۱	۷۶۶/۹۱۹	۶/۲۰۵	۰/۰۰۱	۱۱/۴۹	۰/۹۴	۳/۷۳	۳۷۹	بوکان	احساس برابری در توزیع فرصت‌های شغلی
					۱/۱۰	۳/۲۸	۳۹۹	تبریز	
۰/۰۱۵	۷۷۶	۲/۴۴۴	۰/۰۹	۲/۸۷۵	۰/۷۶	۳/۷۹	۳۷۹	بوکان	احساس برابری در توزیع امکانات آموزشی
					۰/۸۰	۳/۶۶	۳۹۹	تبریز	
۰/۰۱۳	۷۷۶	-۲/۴۸	۰/۱۸۹	۱/۷۲۹	۰/۷۸	۳/۶۳	۳۷۹	بوکان	احساس برابری در توزیع امکانات بهداشتی و سلامت
					۰/۸۳	۳/۷۸	۳۹۹	تبریز	

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی تحقیق تعیین تفاوت در میزان پایبندی جوانان دو شهر تبریز و بوکان نسبت به هویت ملی متأثر از عدالت اجتماعی ادراک‌شده بود. مطابق نتایج این پژوهش، میزان پایبندی به هویت ملی و میزان ادراک از عدالت اجتماعی در بین دو شهر تبریز و بوکان اندکی متفاوت است. نتایج این پژوهش، نتایج تحقیقات پیشین که این موضوع را از زوایای دیگر مورد بررسی قرار داده‌اند تأیید می‌نماید (جعفرزاده و پورحیدری (۱۳۹۴) ناستایی و پرکی (۱۴۰۰)، احمدلو (۱۳۸۷)، فینی (۱۹۸۹) ریفر (۱۳۷۷) یعقوبی (۱۳۸۸)، نوایی (۱۳۹۲) فرمن (۲۰۱۶)).

نتایج حاصله همچنین با پشتوانه تئوریک این نظریات حمایت می‌گردد: در نظریه هویت هنری تاجفل، هویت بر اساس احساس تعلق تعریف می‌شود. به این معنی که فرد آن‌هایی را که به آن تعلق دارند به‌عنوان درون گروه و مقوله مثبت و آن‌هایی را که به آن‌ها متعلق نیست تحت عنوان برون گروهی می‌شناسند. در تئوری هویت اجتماعی تاجفل و ترنر یک شخص تنها یک خود شخصی ندارد؛ بلکه دارای چندین خود است که با عضویت گروهی هم‌خوانی دارد. با عنایت به نتایج حاصله و مشاهده میانگین مؤلفه احساس تعلق اجتماعی به هویت ملی، مشاهده می‌شود که میانگین این مؤلفه بسیار بالاتر از حد متوسط است. این مسئله نشان می‌دهد که در جامعه ایران میزان تعلق اجتماعی به هویت ملی بالاست. احساس تعلق در فرد طبق نظریه تاجفل با عضویت گروهی و به مدد سه عنصر: آگاهی، ارزشی و معرفتی شکل می‌گیرد.

با عنایت به نتایج حاصله و مشاهده میانگین مؤلفه‌ی دل‌بستگی اجتماعی، مشاهده می‌شود که میانگین این مؤلفه بسیار بالاتر از حد متوسط است. این مسئله نشان می‌دهد که در جامعه ایران میزان دل‌بستگی اجتماعی به هویت ملی بالاست. احساس دل‌بستگی در فرد طبق نظریه تاجفل با عضویت گروهی محقق می‌شود. بالا بودن میانگین احساس دل‌بستگی، بیانگر و نویدبخش این امر است که پایبندی به مؤلفه‌های هویت ملی در جامعه ایران، امیدوارکننده است. دل‌بستگی و وابستگی اجتماعی به هویت ملی یکی از عوامل ارزشمند انسجام و یکپارچگی برای جوامع است. از نتایج این پژوهش معلوم گردید میزان تعصب اجتماعی به شاخص‌های هویت ملی در جامعه ایران بالاست. میانگین به دست آمده از این مؤلفه از حد متوسط بالاتر است.

مطابق نظریه آلپورت تعصب در صورتی کاهش می‌یابد که دو گروه هم منزلت با هم تماس پیدا کنند، اما چنانچه تماس تحت شرایط نابرابری منزلتی در حالی که گروهی مسلط و گروه دیگر زیر سلطه است برقرار شود، تعصب افزایش یا به همان شدت ادامه خواهد یافت. میزان بالای تعصب اجتماعی به هویت ملی در شرایط حال حاضر جهان و کشور ما، احتمالاً ناشی از این امر است که روابط کشورها در سطح جهان بر اساس منزلت برابر نیست و برخی کشورها از موضع برتری و تسلط وارد روابط و مناسبات اجتماعی با دیگر جوامع می‌شوند و همین امر سبب ایجاد تعصب نسبت به هویت ملی در جامعه ما نیز گردیده است.

رابرت عدالت را به مفهوم درست برگرفته از ادراک افراد در جوامع بر اساس سنت تاریخ، فرهنگ، شرایط زمانی و مکانی خود جامعه می‌داند و این امر موجب ادراک متفاوتی از معیار عدالت در میان مردمان خود می‌شود. حقوقی که به صورت مشترک در انسان‌ها هست ناشی از برداشت‌های مشترک از مواهب اجتماعی است و این برداشت‌ها با توجه به پیشینه تاریخی، فرهنگی و اقلیمی مناطق مختلف، متفاوت است.

با توجه به اینکه، میزان پایبندی به هویت ملی و میزان عدالت اجتماعی ادراک شده در بین جوانان شهر بوکان به طور معنی‌داری بیشتر از جوانان شهر تبریز است. بر اساس نظریه عدالت رالز و رابرت اگر افراد جامعه توزیع منابع و امتیازات را عادلانه ارزیابی کنند، درک عدالت در میان آن‌ها بالا خواهد بود و جامعه از نظم و ثبات بیشتری برخوردار است. این تفاوت در بین دو شهر بر اساس نظریه رالز و رابرت، ناشی از ارزیابی توزیع منابع و امکانات است. عدالت اجتماعی از طریق تأمین فرصت‌های برابر

برای افراد جامعه توجه به تفاوت، استعداد و توانایی‌های محوری و درعین حال توجه به عدالت توزیعی قابل تحقق است. آنچه لازم است برابر دانسته شود؛ برابر دانستن افراد در مقابل قانون و ایجاد فرصت‌های برابر برای همه در قالب توزیع امکانات و منابع به صورت یکسان است؛ که این دو عامل می‌تواند زمینه مناسبی برای تحقق عدالت اجتماعی در جامعه و به دنبال آن ادراک از عدالت اجتماعی را فراهم سازد. اگر افراد احساس محرومیت و تبعیض کنند، به هنجارهای اجتماعی بی‌توجه می‌شوند و ارزش‌ها و الگوهای عام جمعی را نمی‌پذیرند، ولی اگر در جامعه عدالت توزیعی رعایت شود، فرد را از اخلاق خاص گرایانه یا هویت خاص گرایانه به طرف اخلاق عام‌گرایانه یا هویت جمعی عام سوق می‌دهد. در راستای نتایج حاصله از این پژوهش پیشنهاد می‌شود، ظرفیت‌ها و بسترهای مشارکت عمومی در جهت تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های ملی برای همه افراد جامعه فراهم گردد و ضروری است بخش اصلی عدالت مطابق نظریات برابری افراد، در برابر دانستن همه اقوام در برابر قانون و ایجاد فرصت‌های برابر برای همه در بین جوانان محقق گردد.

منابع

- ابوالحسنی، رحیم (۱۳۸۷)؛ «مؤلفه‌های هویت ملی با رویکرد پژوهشی»، *فصلنامه سیاست*، دوره ۳۸، شماره ۴.
- احمدلو، حبیب؛ افروغ، عماد (۱۳۸۱)؛ «بررسی رابطه میزان هویت ملی و قومی در بین جوانان تبریز»، *فصلنامه مطالعات ملی*، سال چهارم، شماره ۱۳.
- برتون، رولان (۱۳۹۲)؛ *قومیت‌شناسی*، ترجمه: ناصر فکوهی، تهران: نشر نی.
- پرتویی، اصغر (۱۳۷۹)؛ «نقش ملی‌گرایی و اسلام در ایجاد هویت مشترک ملت‌سازی در دوره پهلوی و جمهوری اسلامی ایران»، پایان‌نامه دکتری علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق.
- ثقفی، محمد و میر محمدی، داوود (۱۳۸۹)؛ «مبانی معرفتی گفتمان هویت ملی در عصر پهلوی»، *مجله جامعه‌شناسی*، دوره ۵، شماره ۳.
- جعفرپور و دیگران (۱۳۹۴)؛ «تبیین رابطه هویت‌های سه‌گانه فردی، اجتماعی، ملی با میزان پایبندی شهروندان به فرهنگ شهروندی»، *فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، دوره ۶، شماره ۴.
- جعفری نیا، سعید و دیگران (۱۳۹۶)؛ «فرا تحلیل پیامدها و پیشامدهای هویت‌سازمانی»، *فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی*، سال ششم، شماره ۴.
- حاجبانی، ابراهیم (۱۳۸۰)؛ «تحلیل جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران»، *فصلنامه مطالعات ملی*، سال دوم، شماره ۵.
- سلمانی بیگدلی، مسعود، (۱۳۸۴)، «فرهنگ‌پذیری و سازگاری در میان جوانان کُرد»، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، دوره نهم، شماره ۴.
- رحیمی کیا، امین (۱۳۹۸)؛ «بررسی رابطه هویت‌سازمانی و فرسودگی شغلی معلمان مدارس در مقطع متوسطه دوم

- شهرستان خرم‌آباد، «فصلنامه پژوهش‌های رهبری و مدیریت آموزشی»، دوره ۵، شماره ۱۹.
- رزازی فر، افسر (۱۳۷۹)؛ «الگوی جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران»، *فصلنامه مطالعات ملی*، سال دوم، شماره ۵.
- روح‌الامینی (۱۳۷۹)؛ «فراگرد فرهنگ و هویت ایرانی، فرصت‌ها و چالش‌ها»، *فصلنامه مطالعات ملی*، شماره ۴.
- شیخ‌خواندی، داور (۱۳۸۰)؛ *ناسیونالیسم و هویت ملی ایرانیان*، تهران: اندیشه نو.
- طالبی، س (۱۳۸۷)؛ «تحول هویت ملی دانش آموزان دختر دوره‌های تحصیلی ابتدایی و راهنمایی و متوسطه شهر تهران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- عزیززاده اقدم و دیگران (۱۳۸۶)؛ «تطبیق هویت ملی و دینی دانش آموزان»، *مجله علمی پژوهشی علوم انسانی*، دانشگاه اصفهان، جلد ۲۳- شماره ۲.
- فلاهی، شاکر (۱۳۹۷)؛ *تاریخ مختصر عدالت توزیعی*، تهران: مرکز.
- قاسمی، علی‌اصغر و علیرضا، ابراهیم‌آبادی (۱۳۹۰)؛ «نسبت به هویت ملی و وحدت ملی در ایران»، *فصلنامه راهبرد*، شماره ۵۹، تابستان، سال بیستم.
- قاسمی، علیرضا و گراوند جمشید (۱۳۹۴)؛ «بررسی رابطه احساس دولت اجتماعی بر هویت ملی جوانان قوم کرد»، نمونه موردی شهر قروه-جامعه شناسی، *مطالعات جوانان*، بهار - دوره ۵، شماره ۱۷.
- قنبری برزبان، علی (۱۳۹۰)؛ «قدرت هویت ملی در میان ایرانیان»، *مطالعات علمی*، دوره ۱۲، شماره ۴.
- گودیکانست، ویلیام بی (۱۳۸۳)؛ *پیوند تفاوت‌ها، راهنمای ارتباط کارآمد بین‌گروهی*، ترجمه علی کریمی و مسعود هاشمی، تهران: تمدن اسلامی.
- میلر، دیوید (۱۳۸۳)؛ *ملیت*، ترجمه: داوود قربانق زندی، تهران: انتشارات تمدن ایرانی.
- نیلی، مسعود و همکاران (۱۳۸۵)؛ *اقتصاد و عدالت اجتماعی*، تهران: نشر نی.
- ناستی زایی، ناصر (۱۴۰۰)؛ «بررسی میزان هویت ملی و مدرن دانش آموزان شهر سراوان»، *فصلنامه مطالعات ملی*، سال ۲۲، شماره ۳.
- تقی‌زاده ملا یوسفی، علیرضا (۱۳۸۵)؛ «تأثیر جهانی‌شدن بر بازسازی الگوی هویت ملی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد»، *دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، دانشگاه علامه طباطبایی.
- یاسمی، رشید (۱۳۶۳)؛ *کرد، پیوستگی نژادی و تاریخی او*، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- یعقوبی، جمشید (۱۳۸۸)؛ *درک ایرانیان از عدالت*، تهران: جامعه شناسان.
- Guibernau, M (2004); "Anthony D. Smith on Nation and National Identity" *In Nation and Nationalism (10)*, ASEN.
- Kinnvall, C. (2004). "Globalization And Religious Nationalism" *Blackwell*, Oxford.
- Phinney, J. (1992); "The Multigroup Ethnic Identity Measure: A New Scale for Use with White Adolescents and Young Adults from Diverse Groups". *Journal of Adolescent Research*. 7
- Fabala, D. Others. (2017); *Media, Gender and Identity: An Introduction*, London: Routledge Press.
- Rawles, G. (1971); "Theory of Gustic". *Harvard University Press*, Cambridge.
- Sen, Amartya. 1999; *Development as Freedom*, Alfred Knopf, New York.
- SpieBberger, S. (2005); "National Identity", *International Marketing Seminar*.
- Tagfel, H. (1982); *Social Identity and Intergroup Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner G. & Haslam S. (2001); *Social Identity Organization and Leadership*. in: E. Turner, Group at work London: Lawrence Erlbaum Associates publishers.
- Valk, Aune & Kristel, Karu (2001); Ethnic Attitudes in Relation to Ethnic Pride and Ethnic Differentiation, *Journal of Social Psychology*, Vol. 141, No. 5.